

Ohjauksen kehittämishankkeita ja käytänteitä

ISSN 1796-4717

Jyväskylän yliopisto
Kasvatustieteiden tiedekunta
Opettajankoulutuslaitos

Eija Pakola

KAVERIA EI JÄTETÄ

**Opinto-ohjauksen orientaatiokurssi lukiolaisen motivaation,
opiskelutaitojen ja itseluottamuksen kehittäjänä**

Jyväskylän yliopisto
Opettajankoulutuslaitos
Opinto-ohjaajakoulutus
Jyväskylä 2003

TIIVISTELMÄ

Opiskeluajkojen venymiseen ja opintojen keskeyttämiseen on viime vuosina kiinnitetty runsaasti huomiota kaikillakin kouluasteilla. Lukio-opiskelun viivästymisen syynä on pidetty erityisesti riittämätöntä opinto-ohjausta: kurssimuotoinen ja luokaton lukio on monelle opiskelijalle liian vaikea pala. Luokattomuuden mukanaan tuoma valinnaisuus ja omaehtoinen suunnittelu on hankalaa, jos opiskelijan oma motivaatio, opiskelutaidot tai käsitys omasta itsestä ja mahdollisuuksistaan on kehittymätön ja vielä kesken.

Tänä päivänä lukioihin tulee jo lähes 60 prosenttia ikäluokasta. Sisään tullaan siis hyvinkin vaihtelevin pohjatiedoin ja -taidoin ja monenlaisista syistä. Moni valitsee lukion lähinnä saadakseen lisää aikaa tulevaisuudensuunnitelmilleen. Motivaatio varsinaisesti lukiossa opiskeluun ei välttämättä ole korkea eivätkä tavoitteet jäsentyneet. Todellinen itseohjautuva opiskelu ja vastuunottaminen omista opinnoista edellyttää kuitenkin motivaation ja opiskelun mielekkyyden sisäistämistä.

Perinteisesti on ajateltu, että lukioon tulevalle opiskelijalla oppimisvalmiudet ja -taidot ovat jo kohdallaan. Käytäntö on kuitenkin osoittanut, että lukiolaisilla on hyvinkin monenlaisia oppimisvaikeuksia luki-vaikeudesta perustyöskentelytaitojen puutteisiin. Lisäksi nuoren itsetunto tai sen puute määrittää paljon hänen tulevaa opiskelumenestystään.

Kehittämishankkeen lähtökohtana oli luoda omaan lukiooni, Elisenvaaran lukioon, uudenlainen opinto-ohjauksen orientaatiokurssi, jonka tarkoituksena on lisätä lukiota aloittavan nuoren motivaatiota, ohjata häntä pohtimaan opiskelunsa mielekkyyttä ja merkitystä esimerkiksi jatko-opintojen tai mieluummin tietysti yleensä elämän kannalta sekä vahvistaa ja terävöittää nuoren opiskelutaitoja ja -valmiuksia. Kurssin ohjaajina toimivat opinto-ohjaajan ohella kaikki aineenopettajat ja vertaisohjaajina opiskelijatutorit.

Kurssi toteutettiin syksyn ensimmäisessä jaksossa. Tavoitteena oli helpottaa lukiotulokkaiden opiskelun aloittamista kaikkien, mutta erityisesti heikosti menestyvien ja/tai huonosti motivoituneiden opiskelijoiden kohdalla. Kurssipalautteen mukaan kurssi onnistui tavoitteessaan ainakin melko hyvin - ja itse asiassa kurssin lopullinen anti saattaa selvitä opiskelijalle itselleenkin vasta jonkin ajan kuluttua.

Kurssin suunnittelu ja toteutus tarjosi mukana olleille opettajille ja vertaistutoreille ehkä odottamatontakin lisäarvoa: opettajat huomasivat pohtivansa tulevan opetussuunnitelmatyön aiheita jo ikään kuin ennakkoon; tutorit puolestaan kokivat itse saavansa kurssista samoja asioita, joita heidän piti ”opettaa” uusille lukiolaisille.

Elisenvaaran lukiossa opinto-ohjauksen kehittäminen on eräs nykyisiä painopistealueita. Orientaatiokurssi oli ja on todennäköisesti jatkossakin sen olennainen osa.

Hakusanat: motivaatio, opiskelutaidot, itseohjautuvuus, itseluottamus, lukion opinto-ohjaus

ABSTRACT

In recent years all levels of education have paid a great deal of attention to students prolonging their time of study and dropping out of school. Especially inadequate student counselling has been held responsible for this delay of studies in the upper secondary school: a course-based non-graded upper secondary school is too demanding a task for many students. The numerous options and making plans independently is difficult if the student's own motivation, learning abilities or opinion of himself and his possibilities are still incomplete.

Today already as much as nearly 60 per cent of the whole age group enroll in upper secondary schools. It is therefore obvious that students have very heterogeneous foundations and skills and they come to upper secondary for many kinds of reasons. Many students choose the upper secondary mainly to get the extra time to plan their future. Motivation to actual studying in upper secondary is not necessarily high nor the targets clear. Real self-directed studying and taking responsibility for one's own studies, however, requires motivation and an inner picture of the meaning and value of studying.

Traditionally it has been thought that a student enrolling in upper secondary school has already the facility for and skills to learn. Practice has shown, however, that upper secondary students may have many types of learning difficulties ranging from dyslexia to lack of basic skills of studying. In addition, the student's self-confidence or the lack of it determines his future success in his studies decisively.

The starting point of this development project was to create an orientation course in student counselling in my own upper secondary school the Upper Secondary School of Elisenvaara.

The aim of this new orientation course is to increase the motivation of those starting their upper secondary, to guide the students to deliberate upon the meaning of their studies as regards their future career plans and, preferably, life in general., and to strengthen and sharpen their learning skills and facility. The instructors on this course consisted of the career counsellor, teachers of various subjects and fellow students, who are called tutors.

Descriptors: motivation, learning skills, self-directedness, self-confidence, student counselling in upper secondary school

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	5
2	LÄHTÖTILANNE	8
	2.1 Paha luokaton lukio?	8
	2.2 Hyvä Elisenvaaran lukio!	9
	2.3 Kehittämishanke alkaa hahmottua	10
3	TEOREETTISTA TAUSTAA	12
	3.1 Voiko motivaatiota oppia	12
	3.2 Oppimaan voi ainakin oppia!	14
	3.3 Ja vielä kun kasvaisi isoksi	16
4	ORIENTAATIOKURSSI OTTAA TUULTA - KEHITTÄMISHANKKEEN TOTEUTUS	18
	4.1 Orientaatiota orientaatioon	18
	4.2 Kurssin käytännön toteutus ja aikataulutus	19
5	TUTORIT	21
6	ARVIOINTI	23
	LÄHDELUETTELO	26
	LIITE	27

1 JOHDANTO

Erään suurehkon turkulaisen lukion ylioppilasjuhlassa keväällä 2003 oppilaitoksen rehtori totesi ylioppilaita kiiteltäväksi ja onniteltuaan, että lukioissa (siis yleisemminkin) tuntuu olevan myös melkoinen - ja ilmeisesti koko ajan kasvava - joukko sellaisia opiskelijoita, jotka ”eivät osaa lopettaa ajoissa”. Tällä hän ei niinkään viitannut kurssisuorituksia tehtaileviin himo-opiskelijoihin, vaan enemmänkin niihin, yleensä aina tahtomattaan hidastaviin lukiolaisiin, joille tuottaa melkoisia vaikeuksia saada kokoon neljässäkään vuodessa edes lukiokurssien minimimäärää.

Syynä lukio-opiskelun viivästyminen on pidetty mm. riittämätöntä opinto-ohjausta. Ohjauksen on todettu olevan riittämätöntä jo peruskoulun puolella, joka sitten johtaa joidenkin kohdalla epävarmoin tai ”väärin” valintoihin, mutta erityisesti lukioissa, joissa monet opiskelijat tuntuvat ajelehtivan valintojen viidakossa ilman selkeää suunnitelmaa tai opintojen tehokasta seuranta. Luokattoman lukion mukanaan tuoma valinnaisuus, omaehtoinen suunnittelu ja luokalle jäämisen uhan poistuminen eivät suinkaan lisänneet lukioissa nopeuttajien, siis nopeammin kuin ”normaalissa” kolmessa vuodessa valmistuvien määrää, kuten yleisesti toivottiin. Sen sijaan valinnan vapaus, motivoimattomuus, heikko opiskelumenestys tai vielä edelleen jatkuva epävarmuus tulevasta ovat monien mielestä aikaan saaneet lähinnä päinvastaista: sanotaan, etteivät lukioikäiset vielä osaa itse valita järkevästi tai kantaa vastuuta omasta opiskelustaan. Lukion kurssivalintoja tehdään hetken mielijohteesta ja valintoja ohjaa usein enemmänkin mukavuudenhalu kuin järkevä suunnittelu. Kurseja tuntuu jäävän yhä useammin myös kesken opiskelijan poissaolojen tai tekemättömien tehtävien vuoksi. Etenemisesteet joissakin oppiaineissa myöhästyttävät valmistumista ja saattavat heikentää alhaista motivaatiota entisestään. Ylioppilaskirjoituksiin ilmoittaudutaan liian aikaisin ja hajauttamista sen tarkemmin pohtimatta, jolloin koko kirjoituskerta voi mennä sivu suun, jos oikeutta osallistua kokeeseen ei vielä olekaan, tai tutkintokerrat loppuvat liian aikaisin..... Tähän kaikkeen opinto-ohjaukselta, kun se on riittävää ja oikein kohdentunutta, odotetaan ratkaisun avaimia.

Toinen tärkeä syy lukio-opintojen viivästyminen on mielestäni kuitenkin myös se, että lukioon hakeudutaan nykyisin paitsi hyvin erilaisista syistä, myös todella vaihtelevin pohjatiedoin ja -taidoin. Nykyisellään lukioihin tulee jo lähes 60 prosenttia ikäluokasta, joillakin paikkakunnilla täysin ilman keskiarvorajaa. Lukion aloittaa siis varsin heterogeeninen ryhmä varsin erilaisia oppijoita ja eritasoisilla valmiuksilla.

Erilaisuus ei kuitenkaan tarkoita, etteikö nuori olisi ”lukiokelpoinen”, hän vain ehkä tarvitsee hiukan enemmän opastusta ja tukea opiskelunsa aloittamisessa. Usein tällainen yksilöllinen tuki on tilapäistä. Lukion uusissa opetussuunnitelmien perusteissa velvoitetaan lukiotkin entistä vahvemmin antamaan erityistä tukea sitä tarvitsevalle opiskelijalle, niin että hänellä on muiden lukio-opiskelijoiden kanssa tasavertaiset mahdollisuudet suorittaa lukio-opintonsa. Erityistä tukea tarvitsevana opiskelijoina mainitaan ne, jotka ovat tilapäisesti jääneet jälkeen opinnoissaan, tai joiden opiskelun edellytykset ovat heikentyneet vamman, sairauden tai toimintavajavuuden vuoksi, mutta myös ne opiskelijat, jotka tarvitsevat psyykkistä tai sosiaalista tukea. Opiskelijalla voi olla erityisen tuen tarve siis myös mielenterveyteen, sosiaaliseen sopeutumattomuuteen tai elämäntilanteeseen liittyvien ongelmien vuoksi (Nuorten lukiokoulutuksen opetussuunnitelman perusteet 2003). Tällaisia opiskelijoita lukioissa, niin kuin muuallakin, alkaa olla koko ajan lisää.

Kaikkein keskeisintä lukiolaista ja hänen opiskeluaan koskevassa tarkastelussa on tietenkin nuori itse. Erityisesti luokattomuus edellyttää lukiolaiselta itseohjautuvuutta ja itsearviointikykyä; nuoren tulisi itse pystyä tunnistamaan ongelmia ja kyetä etsimään niihin ratkaisuja. Kuitenkin lukion aloittavan kuusitoistavuotiaan itsetuntemus ja identiteetin kehittyminen ovat vielä kesken. Usein nuoren motivoimattomuus johtuukin ainakin osittain sitä, ettei hänellä oikein ole välineitä arvioida omia vahvuuksiaan, kehittymistään tai kehittymistarpeitaan. Tämä ”itsetuntemattomuus” luo epävarmuutta kaikkiin valintoihin, joita nuoren niin omassa elämässään kuin luokattomassa lukiossakin tulisi tehdä. Myös lukion opetussuunnitelma velvoittaa tukemaan opiskelijan itsetuntemuksen kehittymistä ja hänen myönteistä kasvuaan aikuisuuteen sekä kannustaa opiskelijaa elinikäiseen oppimiseen ja itsensä jatkuvaan kehittämiseen (Nuorten lukiokoulutuksen opetussuunnitelman perusteet 2003. Opetushallitus).

Vasta kun nuoren itsetunto alkaa jäsentyä ja hänen identiteettinsä muotoutua, hän kykenee tasapainoisesti suunnittelemaan elämänsä ja tulevaisuuttaan. Nuoren itsetunnon rakentumisen kannalta erilaiset onnistumisen kokemukset, myös koulutyössä, ovat välttämättömiä. Usko omiin mahdollisuuksiin ja potentiaaliin kehittyä on olennaisen tärkeää. Esimerkiksi joidenkin kohdalla lukioon pääsy on saattanut olla vain kaukaiselta tuntuva hatara toive, joka sittenkin toteutui. Tätä toivetta ja muuta siihen mahdollisesti liittyvää pitää pitää yllä! Päämäärä ja selkiytyvät tavoitteet auttavat nuorta löytämään tai vahvistamaan motivaatiotaan, ja hyvä asenne ja mukavat opiskelufiilikset puolestaan edesauttavat opiskelutaitojen kehittämisessä.

Oman kehittämishankkeeni, ”Kaveria ei jätetä - Opinto-ohjauksen orientaatiokurssi lukiolaisen motivaation, opiskelutaitojen ja itseluottamuksen kehittäjänä” teema kumpuaakin juuri näistä ajatuksista. Ajatuksena on tukea kaikkienkin lukiolaisten, mutta erityisesti heikosti menestyvien ja /tai huonosti motivoituneiden lukiolaisten koulunkäyntiä. Tärkeä ja kriittinen vaihe on mielestäni heti ensimmäisen vuoden syyslukukauden alussa: sitoutuminen ja talon tavoille opetteleminen kun alkaa heti. Sitä ajatellen syksyllä 2003 Elisenvaaran lukiossa käynnistyi uudenlainen lukio-opiskeluun orientoiva opinto-ohjauksen jakso. Tehopakettin toteuttajina toimivat opinto-ohjaajan lisäksi kaikki aineenopettajat ja tutorit. Ideana oli toisaalta ohjata oppimaan ihan konkreettisesti opiskelutaitoja valmentamalla, mutta myös erityisesti vahvistaa nuoren itseluottamusta ja opiskelumotivaatiota. Itse uskoisin, että uusi kurssi, joka näin selkeästi huomioi uudet lukio-opiskelijat ja korostaa heidän opiskelunsa merkitystä voisi toimia hyvinkin tällaisena tsempparina.

Tämä käsillä oleva työ esittelee Elisenvaaran lukion ensimmäisen vuoden opiskelijoille suunnatun tehostetun opinto-ohjauksen jakson suunnitelman, toteutuksen ja alustavan arvioinnin. Kurssi toteutettiin ensimmäisessä jaksossa elo-syyskuussa 2003.

2 LÄHTÖTILANNE

2.1 Paha luokaton lukio?

Lukiot muuttuivat Suomessa luokattomiksi 1990-luvun kuluessa. Luokattomuutta oli kokeiltu siihen mennessä laajalti, ja sen hyödyt havaittu haittoja suuremmaksi, joten valtioneuvosto vahvisti keväällä 1993 luokattoman lukion tuntijaon, jonka koulut saivat ottaa halutessaan käyttönsä. Osa lukiokursseista, 45-49 matematiikan laajuudesta riippuen, on pakollisia kursseja. Loput voivat olla syventäviä tai soveltavia kursseja, kuitenkin niin, että lukiolaisella on suoritettuna vähintään 10 syventävää kurssia. Lukion oppimäärän suorittamiseksi opiskelijalla tulee olla yhteensä vähintään 75 lukiokurssia.

Luokattomuuden tavoite on hieno: opiskelijalla on vuosiluokasta riippumatta mahdollisuus rakentaa yksilöllinen opiskelupolkunsa omien tarpeittensa ja kiinnostustensa mukaan. Hän voi periaatteessa valita täysin vapaasti, mitä kursseja ja missä järjestyksessä suorittaa. Lisäksi hän voi halutessaan ja oppilaitoksen niin hyväksyessä suorittaa kursseja myös muualla kuin omassa lukiossaan. Käytännössä monissa aineissa, esimerkiksi kielissä, on kuitenkin lähes välttämätöntä noudattaa tiettyä järjestystä, sillä seuraava kurssi yleensä pohjautuu edellisen kurssin tietoihin.

Luokattomassa lukiossa opiskelija ei voi jäädä luokalle, koska luokkia ei kerran ole. Jos opiskelija saa samassa oppiaineessa kaksi hylättyä arvosanaa, hänelle muodostuu etenemiseste, joka hänen tulee purkaa eli suorittaa siis ainakin toinen hylätyistä arvosanoista pystyäkseen jatkamaan ko. aineen opiskelua. Muissa oppiaineissa opiskelija voi jatkaa opintojaan eteenpäin, joten hänen opintonsa eivät välttämättä juurikaan viivästy.

Luokatonta lukiota on arvosteltu monista lähtökohdista. Ensinnäkin opiskelijoiden yksilöllinen opintopolku ei käytännössä suinkaan aina toteudu ideoidun mallin tavoin. Lukioden koko, niiden tarjoamat kurssit, käytettävissä olevat resurssit, yhteistyömahdollisuudet muiden oppilaitosten kanssa sekä kurssitarjottimen tekninen laadinta vaihtelevat melkoisesti; todellinen valinnaisuus voi toisinaan olla hyvinkin nimellistä. Lisäksi opiskelijoilla itsellään on hyvin erilaiset valmiudet suunnitella opintojaan. Ja aina eivät suunnitelmat - hyvätkään - toteudu. Toisaalta esimerkiksi opintosuunnitelman muuttaminen tai etenemisesteen purkaminen saattaa olla vaikeaa, jos samaa kurssia ei voida oppilaitoksen puitteissa kovin montaa kertaa tarjota. Näin

kurssseja saattaa jäädä rästiin, ja opiskelu-aika venyy. Lisäksi uuden lukion terminologia, kurssitarjotin, palkki, kiertotuntikaavio jne. ovat vaikeita lukiolaiselle itselleenkin saati hänen vanhemmilleen, joten kotoa ei välttämättä paljon apua lukio-ongelmissa heru.

Luokattomuus tarkoittaa opiskelijan kohdalla lisäksi sitä, että hänellä ei ole omaa luokkaa, ei kiinteää ryhmää, johon hän kuuluu, vaan opintoryhmä voi olla jokaisella tunnilla eri ja vaihtua vielä jaksoittain, enimmillään jopa kuusi kertaa lukuvuodessa. Kiinteän ryhmän puuttuminen saattaa sopia monillekin opiskelijoille, jotka ovat vahvoja persoonia, sosiaalisia ja helposti toisiin tutustuvia tai ehkä haluavat aloittaa ikään kuin alusta, ”tyhjältä pöydältä”. Toisille opiskelijoille ryhmän tuen puuttuminen tuo hankaluuksia: pitäisi taas jaksaa tutustua uusiin ihmisiin ja ottaa oma paikkansa. Toimiminen jatkuvasti eri ihmisten kanssa rasittanee pahimmin sosiaaliseen kanssakäymiseen tottumattomia. Opiskelijan tutustuminen muihin opiskelijoihin saattaa jäädä heikoksi ja sitoutuminen opiskeluun muutenkin vähäiseksi. Pahimmillaan se alkaa haitata oppimista ja opiskelua: nuori saattaa saada fyysisiä tai henkisiä oireita tai jäädä kokonaan pois koulusta.

Luokattoman lukion toimivuus riippuukin suuresti siitä, miten opiskelijoiden ohjaus on järjestetty. Ohjauksen tehtävänä on edistää koulutuksellista, etnistä ja sukupuolten välistä tasa-arvoa ja opiskelijoiden hyvinvointia sekä ehkäistä syrjäytymistä. Kaikkien opettajien tulee osallistua lukion ohjaustoimintaan, mutta päävastuu opinto-ohjauksesta on opinto-ohjaajalla. (Nuorten lukiokoulutuksen opetussuunnitelman perusteet 2003) Lukiolaiset on yleensä jaettu ryhmänohjausryhmiin, ja nimenomaan ryhmänohjaajan tehtävänä olisi seurata oman ryhmänsä opiskelijoiden edistymistä ja puuttua tarvittaessa ongelmiin. Ryhmänohjaajan tulisi myös pyrkiä tutustumaan oman ohjausryhmänsä opiskelijoihin ja olla tarvittaessa yhteydessä vanhempiin. Ryhmänohjaajat ovat kuitenkin hyvin erilaisia eikä se, että ohjauksen vastualueet on kirjattu koulun ohjaussuunnitelmaan vielä takaa ohjaussuunnitelman onnistumista.

2.2 Hyvä Elisenvaaran lukio!

Elisenvaaran lukio on pienehkö lukio Varsinais-Suomessa, Karinaisten kunnassa, nelisenkymmentä kilometriä Turusta Tampereelle päin. Opiskelijoita lukiossa on noin 170. Lukio toimii samoissa tiloissa Elisenvaaran koulun (yläaste) kanssa. Molempien koulujen ylläpitäjäkuntina ovat nykyisellään Auran, Karinaisten ja Pöytyän kunnat.

Alun perin Elisenvaaran yhteiskoulu aloitti toimintansa Karjalassa Kurkijoen kunnan Elisenvaaran asemansseudulla syksyllä 1927. Jatkosodan jälkeen rajan toiselle puolelle jäänyt koulu siirrettiin aluksi Suolahden kauppalaan, josta se sitten vuonna siirtokarjalaisten mukana 1948 siirtyi Kyrön keskustaani Karinaisten kuntaan. Nykyisin Elisenvaaran lukio on monipuolinen yleislukio, joka pienuudestaan huolimatta kykenee tarjoamaan kohtuullisen laajan kurssivalikoiman. Erityisinä painopistealueina ovat kansainvälisyys ja urheilupainotus.

Elisenvaaran lukion opiskelijamäärä on pysynyt pitkään samana, mutta puheet pienten lukioiden lakkauttamisesta tuntuvat meilläkin. Lisäksi Turun erityislukioiden vetovoima vie Elisenvaarasta vuosittain jonkun verran potentiaalisia opiskelijoita. Oman aseman ylläpitämiseksi ei Elisenvaarassa ole kuitenkaan ole haluttu em. painopistealueiden lisäksi lähteä sorvaamaan uusia kilpailuvaltteja. Sen sijaan vahvuuksia on haettu jo olemassa olevasta. Elisenvaaran lukio korostaa olevansa hyvän hengen ja välittämisen koulu, jossa jokaisesta pidetään huolta, ja jokainen oppii

pitämään itsestään ja toisista huolta. Lukiomme pieni koko mahdollistaa hyvin toimivan henkilökohtaisen seurannan ja ohjauksen. Aineenopettajat opettavat kaikkia opiskelijoita, ja rehtorikin tuntee lähes kaikki lukiolaisensa nimeltä. Ryhmänohjaajien kynnys ottaa yhteyttä kotiin, neuvotella vanhempien kanssa ja tiedustella esimerkiksi poissaolojen syytä on hyvin pieni. Elisenvaarassa ei siis oikeastaan ole mahdollista tipahtaa kyydistä. Keskeyttäminenkin on lukiossa ollut hyvin vähäistä.

Toisaalta kaikki tämä on erityisesti lukuvuoden 2002-2003 aikana vaatinut lukion ryhmänohjaajilta, rehtorilta ja opinto-ohjaajalta melkoista panostusta. Erilaisia pienryhmätapaamisia ja meetingejä on opiskelijoiden ja vanhempienkin kanssa järjestetty usein. Opinto-ohjaaja on pyörittänyt eräänlaista epävirallista hidastajien tsemppausryhmää, jossa on säännöllisesti kokoonnuttu kahville keskustelemaan opintojen etenemisestä ja tehtyjen suunnitelmien ja sopimusten toteutumisesta. Myös opiskelijahuoltoryhmä on kokoontunut säännöllisesti ja ollut hyvinkin työllistetty. Aivan loppukevällä 2003 polkaistiin vielä pystyyn yritys luoda erityisopetuksen yhteistoimintamalli, jossa seutukunnan koulujen erityisopettajat jakaisivat omaa osaamistaan muille, myös lukiolle.

Varsin monenlaista on siis tehty ja yritetty. Toivoa koitetaan ylläpitää, välillä hartiavoimin. Silti tuntemus niin yleisesti julkisuudessa kuin oman koulumme opettajienkin keskuudessa tuntuu olevan, että yhä useammalla nuorella olisi paljonkin parannettavaa niin opiskelutaidoissa kuin muussa elämänhallinnassaankin: monet asiat tuntuvat olevan jotenkin hakusessa. Ja joka ainoa kevät ollaan samassa tilanteessa, jolloin abiturientit huomaavat tehneensä sen tuhannen erhettä ja vasta silloin tajuvat, miten oikein olisi pitänyt toimia tai valita. Jonkinlaista ryhtiä ja selkeämpää tavoitteellisuutta tulisi nuoriin siis jo aiemmin saada. Kyllähän useimmat mukana tulevat kun oikein kovasti vetää tai puskee, mutta miten saada aikaiseksi todellista itseohjautuvuutta ja oppija-autonomiamia?

2.3 Kehittämishanke alkaa hahmottua

Kehittämishankkeen lähtökohtana oli siis tukea erityisesti heikosti menestyvien ja / tai huonosti motivoituneiden lukiolaisten koulunkäyntiä. Yhtenä tavoitteena oli tietenkin parantaa ja edelleen kehittää jo olemassa olevia tukitoimia, esimerkiksi opiskelijahuoltoryhmän työskentelyä ja opiskelijoiden opintojen etenemisen seurantaa, saattaen vaihdetaan -järjestelmää jne. (ks. liite 1 kehittämishankkeen alkusuunnitelmista).

Hankkeen myötä alkoi hahmottua myös uudenlainen lukio-opiskeluun johdatteleva orientaatiojakso lukion aloittaville ykkösluokkalaisille. Orientaatiokurssin tarkoituksena olisi lisätä lukiota aloittavan nuoren motivaatiota, ohjata häntä pohtimaan opiskelunsa mielekkyyttä ja merkitystä esimerkiksi jatko-opintojen tai mieluummin tietysti yleensä elämän kannalta sekä vahvistaa ja terävöittää nuoren opiskelutaitoja ja -valmiuksia.

Ajatuksena oli luoda oppimisympäristö, jossa oppimisen ulkoisten vaatimusten lisäksi (75 lukiokurssia, kolme - neljä vuotta jne.) toteutuisivat mahdollisimman hyvin myös oppimisen sisäiset vaatimukset, eräänlainen oppija-autonomia: opiskelijan sisältä päin asetetut tavoitteet, itseohjautuvuus, oma-aloitteisuus, aktiivisuus jne. Oppija-autonomian ei oletetakaan olevan sisäsyntyistä, vaan nykyaikaisen oppimispsykologian mukaisesti ajatuksena on, että oppimaan voi oppia!

Käytännössä tavoitteeksi muodostui suunnitella uudenlainen opinto-ohjauksen kurssi, jossa keskityttäisiin toisaalta motivaation vahvistamiseen ja toisaalta opiskelutaitojen opettamiseen ja tukemiseen, siis eräänlainen metodikurssi, jonka pitäjinä aina muutaman tunnin kerrallaan olisivat opinto-ohjaajan lisäksi myös aineenopettajat. Näillä starttitunneilla käsiteltäisiin erityisesti ainekohtaisia oppimisvalmiuksia ja niiden vahvistamista: mitä ainakin pitäisi peruskoulun jälkeen osata, miten ja missä kerrata, miten kirjoitetaan essee-vastaus, miten hallitaan suuria määriä tietoja reaaliaineissa, mitä asioita tulee eteen matematiikassa, fysiikassa ja kemiassa pakollisilla ja myöhemmin syventävillä tunneilla jne. Ajatuksena on, että tämälantapainen ennakointi auttaisi opiskelijaa hahmottamaan kokonaiskuvaa omasta lukio-opiskelustaan ja sitä kautta näkemään omassa opiskelussaan merkitystä ja mielekkyyttä.

Toinen kehittämishankkeeseen liittyvä näkökulma on sosiaalisen vastuuntunnon ja yhteisen tekemisen tunteen herättäminen. Orientaatiokurssin vetäjinä toimivat vuorollaan myös opiskelijatutorit, jotka paitsi opastavat lukiotulokkaita käytännön kysymyksissä, antavat myös vinkkejä opiskeluun ja kokeisiin valmistautumiseen vetämässään opintopiireissä. Vertaisohjaajalta se käy toivottavasti virallista tietä paremmin ja iskevämmin - ja ainakin se tulee nuorison omalla kielellä ja kokemuksella höystettynä.

Orientaatiokurssin linjauksia ja sisältöjä käsiteltiin kevään 2003 aikana monissa Elisenvaaran lukion opettajakokouksissa. Opettajakunta suhtautui suunnitelmiin pääsääntöisesti erittäinkin myönteisesti. Nykylukiolaisten opiskeluvaiimuksia ja motivaation heikkoutta oli puitu jo niin monissa kokouksissa aiemmin, että ilmeisesti edes joku yritys tehdä asialle jotain otettiin innolla vastaan. Kevään aikana olin teettänyt opettajille kyselynkin, jossa olin jo pohjustellut näitä asioita.

Oppimaan oppimisen taidoista oltiin kyllä voimakkaasti sitä mieltä, että ne pitäisi oppia jo ala-asteella, mutta toisaalta todettiin, että parempi myöhään kuin ei milloinkaan. Joku epäili ihan ääneenkin, että muutaman tunnin oppimaan oppimisen ohjausta on yhtä tyhjän kanssa hänen oppiaineessaan, mutta joku toinen taas kiitollisuudella totesi, että onpa sitten sekin pari tuntia varsinaisella kurssilla aikaa opettaa itse aineen asioita. Lisäksi reaaliokokeen uudistus keväällä 2006 ja äidinkielen ylioppilaskokeen muutos seuraavana vuonna pitäisi kuitenkin huomioida vielä moneen kertaan, hyvä että voitaisiin aloittaa siitä heti.

Lisää työtä ei tietenkään halunnut itselleen kukaan, ja olipa havaittavissa tietynlaista epävarmuuttakin, kun opettajat ryhtyivät kevään kuluessa pohtimaan oman oppiaineensa oppimisen ongelmakohtia ja niiden aukaisua. Mutta sanovathan jo uudet opetussuunnitelmien perusteetkin, että ”opettajan tehtävänä on ohjata opiskelijaa opettamansa oppiaineen opiskelussa sekä auttaa häntä kehittämään oppimaan oppimisen taitojaan ja oppimisen valmiuksiaan” (Nuorten lukiokoulutuksen opetussuunnitelman perusteet 2003).

Kaikki opettajat olivat jokseenkin yhtä mieltä siitä, että tämän tyyppinen lukiotulokkaisiin satsaaminen, ja heidän näin moninkertainen huomioimisensa uusina opiskelijoina luultavasti lisäisi ainakin alkuvaiheessa opiskelijoiden motivaatiota. Ja ainakin tutorit, jotka omassa koulutuksessaan saivat tutustua jo ennakkoon ensi syksyn ohjelmaan, olivat lähes kateellisia siitä, ettei heille ollut tarjota aikanaan mitään vastaavaa. Odotukset uudelle kurssille olivat siis melkoiset.

3 TEOREETTISTA TAUSTAA

3.1 Voiko motivaatiota oppia?

Kaiken oppimisen kannalta tärkeitä ovat samat tekijät: oppijan tulee motivoitua oppimaan tai ainakin kiinnostua opittavasta, hänen tulee kyetä hyödyntämään tietojaan ja taitojaan aiempien kokemustensa kautta sekä hallita niitä tunteita, asenteita ja ihmissuhteita, jotka ohjaavat hänen oppimistaan. (Silvén ym. 1191, 8-9). Seuraavassa tarkastellaan näitä näkökulmia tarkemmin.

Lukioon tullaan hyvin eri syistä: joillakin on tavoitteena akateeminen loppututkinto, osa tulee vanhempiensa ohjaamana, mutta suuri osa valitsee lukion saadakseen lisää aikaa päättää, mikä ammatti tai ala voisi tulevaisuudessa kiinnostaa. (Numminen ym. 2002 s.92). Motivaatio varsinaisesti lukio-opiskeluun ei siis kaikkien kohdalla ole välttämättä kovin korkealla.

Motivaatio-käsitteen ymmärtäminen edellyttää intentio-käsitteen ymmärtämistä: ihminen on motivoitunut silloin, kun hänellä on jokin intentio ts. hänen toiminnallaan on jokin tavoite tai päämäärä ja hänellä on sekä toive että keinot saavuttaa tuo päämäärä. (Byman 2002, 26).

Jo Aristoteleen ajoista saakka ihanteellisena motivointistrategiana on ollut saada oppilaat aktiivisesti tutkimaan ja keräämään tietoa ja oppimaan sitä kautta. Erityisen ihanteellisena on pidetty oppimismotivaatiota, jossa oppiminen sinänsä, ilman ulkoista kontrollia, pakkoa tai palkkiota, on motivoivaa. Sisäisesti motivoituneen ihmisen tavoitteet ovat sellaisia, joita hän itse haluaa. Sisäiseen motivaatioon kuuluu uteliaisuutta, kiinnostusta ja spontaanisuutta (Malmberg & Little 2002, 129). Sisäisesti motivoitunut käyttäytyminen tapahtuu käyttäytymisen itsensä vuoksi eli siitä tyydytyksestä, jonka toiminta itsessään tuottaa; kun ihminen on sisäisesti motivoitunut johonkin asiaan, hän on myös äärimmäisen kiinnostunut siitä (Byman 2002, 28). Ulkoisesti motivoitunut toimii puolestaan sen perusteella, mitä joku muu häneltä haluaa: hänen kannustiminaan toimivat palkkiot, suosio, hyväksyntä tai rangaistuksen välttäminen.

Lukiolaisen kohdalla motivoivat asiat voivat olla joko sisäisiä tai ulkoisia; koulussa sinänsä on monia asioita, jotka innostavat nuorta: hän saattaa olla kiinnostunut oppimaan uutta, kehittämään itseään tai vaikka viettämään aikaansa mukavassa seurassa

yhdessä ystäviensä kanssa. Hyvä motivaatio ilmenee opiskelijan kohdalla vastuunottamisena opiskelusta, se tuottaa aitoa itseohjautuvaa opiskelua (Kauppila 2003, 43). Hyvin motivoitunut opiskelija voi kiinnostuksellaan ja halukkuudellaan paneutua asioihin jopa korvata muita puutteitaan kuten kehittymättömämpiä opiskelutaitojaan tai aiempia tietojaan (Silvén ym. 1991, 28) Käytännössä on kuitenkin epärealistista kuvitella, että kaikki nuoret olisivat täydellisen sisäisesti motivoituneita opiskeluun.

Yleisimpiä syitä heikkoon opiskelumotivaatioon ovat aiemmat negatiiviset opiskelukokemukset. Toistuvat pettymykset opiskelussa ovat vieneet oppimisen ilon ja heikentäneet nuoren itseluottamusta. Myös kilpailevat intressit saattavat heikentää opiskelumotivaatiota: nuoren energia kuluu muihin projekteihin ja motivoituminen opiskeluun kärsii. Mahdollisesti nuoren tavoitteet eivät ole riittävästi kirkastuneet eikä motivoituminen ole siksi onnistunut. Eräänä syynä heikkoon opiskelumotivaatioon voivat olla myös kehittymättömät tai heikot opiskelustrategiat ja -tekniikat tai erilaiset henkilökohtaiset ongelmat. (Kauppila 2003, 49-50).

Nykyisen motivaatiokäsityksen mukaan vain ihminen itse kykenee tuottamaan oman motivaationsa, häntä ei siis varsinaisesti voida motivoida. Mikä siis avuksi?

Oppimis- ja onnistumiskokemuksista nauttiminen on tärkeää. Opiskelijan tulisi nostaa suorituspainettaan sellaiselle tasolle, että opiskelu alkaa tuottaa tulosta. Opiskelijan tulee siis alkaa vaatia itseltään suoritusta. Motivaation ylläpitämistä voi auttaa esimerkiksi mielikuvatyöskentely tavoitteen saavuttamisesta ja siitä iloitsemisesta. Jos oppiminen on ikävää, oppimistuloksetkaan eivät nouse optimaaliselle tasolle. Oppimisen ilo tulisikin saada jokapäiväiseksi. Jo opiskeluasenteen muuttaminen entistä positiivisemmaksi voi tuottaa merkittäviä onnistumisen elämyksiä. (Kauppila 2003, 53). Lisäksi opiskelijan on hyvä tiedostaa oppimisensa ei-materiaaliset edut, jotka ovat varsin laaja-alaisia ja toisiaan tukevia, esimerkiksi: opiskelijan henkinen kapasiteetti kasvaa, tehtävien ratkaiseminen tulee entistä helpommaksi, suorituskyky tehostuu, taito havaita yhteyksiä asioiden välillä paranee, oppiminen pitää yllä mielenterveyttä jne. (Kauppila 2003, 26-27).

Hyötynäkökulman lisäksi mielekkyys on oppimisessa olennaista: ihminen oppii parhaiten sitä, minkä hän kokee kiinnostavaksi, hauskaksi, kiehtovaksi tai muuten itselleen mielekkääksi ja tärkeäksi. Näin ollen opiskelumotivaation kehittämisen keskeisenä lähtökohtana onkin päämäärän tai tavoitteen kirkastaminen. Onnistuneeseen motivointiin liittyy myös ajatus tavoitteen todennäköisestä ja mahdollisesta saavutettavuudesta, sillä ihmisen energia suuntautuu vain mahdollisiin kohteisiin. Opiskelijan on syytä pohtia tavoitteitaan ja priorisoida ne, ristiriitaisten ja kilpailevien motiivien ratkaiseminen on välttämätöntä. (Kauppila 2003, 52).

Myös ulkopuoliset ihmiset voivat vaikuttaa opiskelijan sisäisen motivaation vahvistamiseen. Opiskelijoiden sisäistä motivaatiota voidaan lisätä antamalla opiskelijalle positiivista palautetta ja näin vahvistaa opiskelijan pätevyyden tunnetta. Lisäksi oppimisen on koettu tehostuvan, jos opiskelijalle annetaan mahdollisuus päättää, mitä hän opiskelee (Byman 2002, 26). Viimeksi mainittu näkökulma lieneekin ollut tärkeä perustelu luokattomaan lukioon siirryttäessä.

Lukiossa, niin kuin muissakin oppilaitoksissa, opiskelijat ovat tietoisia myös muiden suunnitelmista ja tavoitteista. Se, että tavoitteet, niiden saavuttaminen tai niissä mahdollisesti epäonnistuminen ovat koulutovereiden ja opettajien tiedossa, voi olla joskus raskasta. Toisinaan kuvitellaan, että koulukilpailu jopa tehostaa oppimista, mutta asia ei liene ollenkaan näin yksiselitteinen; ensinnäkin kilpailuyhteiskunta ruokkii itsekästä ja muutenkin vääränlaista persoonallisuudenkehitystä, ja toisaalta jokaisen

opiskelijan, niin nuoren kuin vanhemmankin, tulee ymmärtää, että ihmiset ovat erilaisia, työskentelevät ja oppivat eri nopeudella ja eri tavoin. (Uusikylä 2002, 52-53).

3.2 Oppimaan voi ainakin oppia

Oppimiseksi kutsutaan uusien tietojen ja taitojen omaksumista. Oppiminen voi muuttaa oppijan käsityksiä esimerkiksi maailman tapahtumista tai asenteita muita ihmisiä kohtaan, antaa uusia näkökulmia tai tuottaa muutoksia oppijan taitoihin ja valmiuksiin. Oppiminen tai opiskelutaito ei ole yksinkertainen kyky, vaan se koostuu monenlaisista tiedoista ja taidoista, jotka kehittyvät elämäkokemuksen ja harjaantumisen myötä. Oppiminen ei siis ole pysyvä ominaisuus, joka ihmisellä joko on tai sitten ei ole, vaan se on taito, joita voidaan oppia ja harjoittaa. (Silvén ym. 1991, 7). Oppiminen ei myöskään ole tiedon siirtämistä opettajalta oppijalle, vaan opiskelijan tulee itse aktiivisesti käsitellä tietoa ja sisäistää se (Kauppila 2003, 24).

Nykyinen kognitiivis-konstruktivistinen oppimiskäsitys esittää, että ihminen oppii parhaiten soveltamalla tietoa, jäsentämällä sitä oman näkemyksensä ja kokemuksensa mukaan sekä kytkemällä sitä oman elämänsä tilanteisiin ja lähtökohtiin (Moilanen 2002, 30).

Perinteisesti on ajateltu, että lukioon tulevalle opiskelijalla oppimisvalmiudet ovat jo kohdallaan. Käytäntö on kuitenkin osoittanut, että lukiolaisilla on hyvinkin monenlaisia oppimisvaikeuksia luki-vaikeudesta työskentelytaitojen puutteisiin. Itse asiassa lukiolaisten oppimisvaikeudet eivät juurikaan eroa yläasteen oppilaiden vaikeuksista: vaikeuksia tuottavat lukiossakin vieraat kielet, esseekysymyksiin vastaaminen reaaliaineissa, keskeisten oppisisältöjen hahmottaminen, ainekirjoitus, oikeinkirjoitus, lukutekniikka, muistiinpanojen tekeminen, matematiikan oppimisvaikeudet, opiskeluasenne, oppimistyylit, koejännitys jne. (Härkönen & Pääkkönen 2003). Monet opiskelijat ovat kertoneet vaikeuksien ilmenneen vasta lukiossa, kun opiskelutahti on kiihtynyt ja omaksuttavan aineksen ja kirjallisten tehtävien määrä on lisääntynyt. Esimerkiksi lukivaikeus, joka ei muutenkaan välttämättä ilmene kaikissa oppiaineissa, saattaa pysyä pitkään piilevänä ja ilmetä vain äärimmäisissä stressitilanteissa, kuten ylioppilaskirjoituksissa tai rankkana tenttikautena (Moilanen 2002, 16).

Opiskelijat käyttävät erilaisia keinoja oman oppimisensa tehostamiseen: joku pitää alleviivauksia tärkeänä, toinen kertaamista ja kolmas rakentelee käsittekarttoja. Oppimisen tehostaminen on hyvin yksilöllistä, mutta yleisesti motivaation kehittämistä, tiedon prosessointia, oppimistyylejä ja oppimisen strategioita on pidetty keskeisinä.

Oppimistyylejä kuvaa opiskelijan tapaa opiskella. Siihen vaikuttavat mm. opiskelijan luonteenpiirteet, ikä, tapa motivoitua, jopa opiskeluympäristö. Opiskelijan on tärkeää ymmärtää oma luontainen oppimistyylinsä, ja tärkeää olisi myös opettajan omassa opetuksessaan ottaa huomioon opiskelijoiden erilaiset taipumukset. Oppimistyylejä erotellaan yleensä neljäksi: aktiivinen toimija, looginen ajattelija, käytännön toteuttaja ja harkitseva tarkkailija. Oppimistyyliajoon pohjana on näkemys oppijan eri aistikanavista, joita hän käyttää oppimisessaan. Yleistäen voidaan sanoa, että audittiivinen oppija oppii kuuntelemalla ja puhumalla, visuaalinen näkemällä ja hahmottamalla ja kinestetinen-taktiilinen oppija (joita joidenkin tutkimusten mukaan ihmisistä on jopa 85 prosenttia) oppii intuitiivisesti, tuntuman, kokeilemisen ja liikkumisen avulla. (Moilanen 2002, 27-28). Opettajan tulisi pyrkiä omassa

opetuksessaan käyttämään opiskelijoiden kaikkia eri aistikanavia eli tukea niin auditiivista, visuaalista kuin kinesteettista muistia.

Yksilökeskeisyys opetuksessa näkyy opiskelussa paitsi omaan elämään liittämässä myös siinä, että jokainen opiskelija on erilainen oppija. Siksi oppitunneilla opetettavia asioita olisi hyvä lähestyä eri näkökulmista ja kaikkien aistikanavien kautta. Sitä paitsi mitä runsaampi aistivirikkeiden tarjonta on, sitä enemmän opetuksesta hyötyvät kaikki opiskelijat. Toisaalta opettajan on tietysti muistettava aistikanavien käyttöön liittyvät rajoitukset: erityisesti oppimisvaikeuksista kärsivän opiskelijan on vaikeaa samanaikaisesti keskittyä kuuntelemaan opettajaa, lukemaan kalvolta tekstiä ja vielä kirjoittamaan sitä muistiin. (Moilanen 2002, 35).

Omaa oppimistaan voi tehostaa myös löytämällä itselleen sopivan ja tehokkaan prosessointitavan ja oppimisstrategian. Oppimisstrategiat ovat erilaisia tiedonmuokkaustapoja, joilla opiskelija työstää oppimansa muistettavaan muotoon ja pitkäaikaiseen muistiin. Niitä voidaan erottaa toistakymmentä erilaista (Kauppila 2003, 69). Opiskelija käyttää monenlaisia toimintatapoja suoriutuakseen erilaisista oppimistehtävistä ja muokataakseen aineistoa itselleen helpommin ymmärrettävään ja hallittavaan muotoon. Nämä opiskelutavat määräävät, mitä ja miten asioita opitaan.

Mikään opiskelutapa ei sinänsä ole muita parempi tai huonompi vaan tehokkuus riippuu siitä, mitä opiskelija haluaa oppia. Esimerkiksi tenttikirjan pinnallinen silmäily ei ole paras tapa valmistautua tenttiin, mutta se soveltuu erinomaisesti kun haetaan nopeasti jotakin yksittäistä faktaa tai tietoa. Keskeistä kaikessa oppimisessa on uuden tiedon käsittely, valikointi, muokkaaminen ja sen mieleenpainaminen. Uuden tiedon käsittelyssä olennaista on aikaisemman tiedon aktivointi eli uuden, opittavan asian liittäminen aikaisempiin tietoihin (Lindberg 1998, 13).

Itseohjautuvan opiskelijan odotetaan muuttavan joustavasti toimintatapojaan tehtävän ja tilanteen vaatimusten mukaisesti (Silvén ym. 1991, 22). Mutta pystyäkseen vaihtelevaan toimintatapojaan opiskelijalla tulee olla riittävästi tietoa erilaisista opiskelutavoista. Konkreettisia teknisiä tiedonkäsittelytapoja esimerkiksi reaaliaineissa on tiivistelmien kirjoittaminen. Tiivistelmä on opiskelijan omin sanoin tekemä lyhennelmä laajemmasta tietokokonaisuudesta. Tiivistelmää kirjoittaessa ymmärtäminen lisääntyy, koska opiskelija joutuu tekemään ajatustyötä ja siirtämään uutta tietoa kielellisesti omaan käsitemaailmaansa. Lisäksi tiivistelmän kertaaminen on nopeaa.

Toinen paljon käytetty tekninen strategia on mielle- ja käsitekarttojen teko. Karttojen etu on se, että keskeiset asiat jäsenyivät niiden avulla selkeästi; se kuvaa erinomaisesti asioiden liittymistä toisiinsa ja antaa mahdollisuuden myös opiskelijan omaan luovuuteen. Siihen on myös helppo liittää uutta informaatiota.

Koska paras tapa oppia on sitoa uusi tieto jo olemassa olevaan, opittavaa ainesta tulisi voida käsitellä useampaan kertaan: asiaa olisi hyvä ehtiä ennakoita ja sisäänajaa, palautella mieliin, mitä siitä jo tiedetään jne. Tätä ei tietenkään tarvitse tehdä oppitunnilla vaan opiskelijat voi totuttaa tekemään tämän vaiheen jo kotona. Kokonaiskuvan saaminen tulevasta on opiskelijalle tärkeää ja auttaa oppimaan uutta. Tunnin lopussa voisi myös silloin tällöin pitää muutaman minuutin palautekeskustelun siitä, mitä tunnin aikana kulloinkin on opittu. Keskustelun ei tarvitse - eikä se ehdikään - olla kaikenkattavaa tai kovin syvällistä, mutta silti se auttaa opiskelijaa kertaamaan ja jäsentämään uutta tietoa ja integroimaan sitä vanhaan. (Moilanen 2002, 41-43).

Vielä lukiossakin monet opiskelijat tarvitsevat usein aivan konkreettista ohjausta kaikkeen oppimiseen niin tunneilla kuin kotona, esimerkiksi ohjeita muistiinpanojen tekemiseen ja niiden jäsentämiseen: mitä ja miten kannattaa kirjoittaa muistiin, mihin

kannattaa jättää tilaa, mitkä asiat kuuluvat yhteen, mitkä seikat on hyvä alleviivata tai ympyröidä, milloin on hyvä kirjoittaa tukisanoja marginaaliin jne. Lisäksi apua tarvitaan joskus kotiläksyjen ohjaamiseen. Kaikenlaiset opettajan antamat vinkit ovat opiskelijalle kullannarvoista tietoa. (Moilanen 2002, 42-43). Ne toki on kerrottu oppilaille monta kertaa ennenkin, mutta osa ei kuitenkaan ole kuullut, osa ei ole viitsinyt kuunnella, joku on jo unohtanut eikä kertaus muillekaan pahaa tee.

3.3 Ja vielä kun kasvaisi isoksi....

Nuoren käsitys omasta itsestään on tietysti kaiken a ja o - niin ihmisenä kuin opiskelijanakin. Oma asenne oppimiseen ja mahdollisiin oppimisvaikeuksiin on tärkeä: voittajalta vaaditaan uskoa omiin mahdollisuuksiinsa ja kykyihinsä. Itsetunnon kohottaminen oppijana sekä identiteetin vahvistaminen nuorena ihmisenä ja sitä kautta vastuun ottaminen omasta opiskelusta on samalla myös kaikkein haastavimpia tavoitteita. Suomalaisten lukiolaisten itsetunto on keskinkertainen, ja muistuttaa näin yleistä ”suomalaista itsetuntoa”: noin neljänneksellä itsetunto on keskitasoa heikompi, mutta erittäin heikko se on vain muutamalla prosentilla. Samoin itseensä erittäin tyytyväisiäkin on vain muutama prosenti. (Aho & Laine 1994, 30).

Itsetunto ja identiteetti ovat käsitteinä jonkin verran päällekkäisiä; monet kasvatustieteen tutkijatkin ovat erimielisiä siitä, mitä käsitteet persoonallisuus, minä, identiteetti, itsetunto, itseluottamus, itsearvostus jne. lopultakin oikein tarkoittavat vai ovatko ne enemmänkin toistensa synonyymeja (Aho ja Laine 1997, 16). Lähtökohtana tässä on, että identiteetti on itsetuntoa laajempi käsite: identiteetti on käsitys, mikä ihmisellä on itsestään, millaisena hän itseään pitää; se on tunne siitä, kuka ihminen on tai keneksi hän on kasvamassa. Itsetunnon taas voisi yksinkertaistettuna määritellä vaikka niin, että se kertoo kuinka paljon hyviä ominaisuuksia ihminen itsessään näkee (Keltikangas-Järvinen 1994, 17). Hyvä minäkuva on tietenkin totuudenmukainen ja realistinen: hyvien ominaisuuksiensa lisäksi ihminen havaitsee ja tiedostaa myös heikkoutensa, mutta hänen käsityksensä itsestään on voittopuolisesti positiivinen.

Itsetunnon ja koulumenestyksen välillä on erittäin vahva yhteys. Toisaalta kysymys on ehkä myös siitä, että koulu antaa lapselle ja nuorelle hänen osaamisestaan ehkä kaikkien selkeimmän palautteen. Suomalaisilla yleensäkin ja koululaisilla erityisesti itsetunto ja sitä kautta myös ihmisarvo tuntuu määräytyvän ensisijaisesti kognitiivisten suoritusten perusteella. Näinpä lukiolaisillakin heikko suoritusetsetunto heijastuu kaikille muille alueille.

Liisa Keltikankaan (1994, 40-43) mukaan voidaan jopa väittää, että itsetunto on koulumenestyksen tärkeimpiä selittäjiä. Näin erityisesti poikien kohdalla: Suomessa tehty laaja tutkimus itsetunnon ja koulumenestyksen yhteydestä osoitti, että itsetunto oli koulumenestyksen tärkeimpiä selittäjiä, ja että toisaalta koulumenestys vaikutti meillä itsetuntoon enemmän kuin muualla. Muualla on siis eri asia tuntea itsensä onnistuneeksi ja menestyä hyvin koulussa; suomalainen lapsi tuntee itsensä hyväksi ja onnistuneeksi, jos on koulussa hyvä, ja huonoksi, jos koulu ei suju. Peruskoulun aikana tyttöjen itsetunnon koulumenestyksen välinen yhteys oli voimakkaampi kuin pojilla, mutta lukiossa suunta muuttui. Siellä itsetunto tai pikemminkin itsetunnon puute selitti nimenomaan poikien huonoa koulumenetystä. Selviytyäkseen lukiossa hyvin pojat tarvitsevat siis hyvän suoritusetsetunnon. Tytöillekin siitä on hyötyä, mutta he selviävät ilmeikään.

Itsetunto rakentuu pätevyyden tunteesta, myönteisistä kokemuksista ja haasteista, joista ihminen on selvinnyt. Opiskelijan aikaisemmat onnistumisen kokemukset opinnoissa vahvistavat itsetuntoa ja antavat tarvittavaa rohkeutta opiskeluun. Päämäärän tavoitteluun täytyy uskaltaa sitoutua. Epäonnistumisia pitää toki osata myös käsitellä, mutta jälkeensä. Etukäteen epäonnistumiseen valmistautuminen tuottaa usein vain epäonnistumista. (Kauppila 2003, 93). Toisaalta hyvään itsetuntoon olennaisesti kuuluu tietysti myös omien puutteiden ja heikkouksien tunnistaminen sekä niiden rehellinen käsitteleminen ja arviointi.

Tutkimusten mukaan itsetunto kehittyy voimakkaimmin peruskoulun ala-asteen aikana; sen jälkeen itsetunto on melko pysyvä vaikka esimerkiksi murrosikäisen minäkuva vielä onkin heilahteleva ja muuttuu paljolti sen mukaan, mitä muut hänestä ajattelevat. Lukioikäinen nuori elää varhaisen aikuisen siirtymävaihetta, jolloin nuori saattaa kyseenalaistaa koko elämäntilanteensa. Nuori on tunteiltaan ja persoonallisuudeltaan vielä jossain määrin eriytymätön, ja hän tulkitsee kokemuksiaan voimakkaasti minänsä kautta mutta ottaa jo vastaan kritiikkiä. Nuorella on tarve hyväksyä itsensä, ja vaikka hän haluaa olla riippumaton, hän odottaa aikuisilta tukea ja ohjausta ja on herkkä aikuisten neuvoille. (Aho & Laine 1994, 30).

Myös opettajalla on keskeinen merkitys nuoren opiskelijan itsetunnon vahvistajana. Nykyinen kasvatustieteiden ideologia korostaa voimakkaasti opiskelijoiden erilaisuuden hyväksymistä, sosiaalista demokratiaa ja opiskelijoiden hyvinvoinnista huolehtimista. Huolehtivassa suhteessa opettaja on valmis näkemään vaivaa opiskelijansa vuoksi; opettaja ei kuitenkaan voi toimia opiskelijan puolesta tai tehdä hänelle kuuluvia ratkaisuja, mutta hänen on osoitettava opiskelijalle tämän kehittymismahdollisuudet kannustamalla opiskelijaa löytämään ja toteuttamaan itsessään olevia kykyjä. (Uusikylä 2002, 60)

Keskeistä on kuitenkin nuoren oma tavoitteellisuus. Itsetunnon eräs ulottuvuus on tehtävä- eli tavoitetietoisuus. Vain tehtävätietoinen nuori voi olla itseohjautuva opiskelija, joka osaa asettaa itselleen realistisia tavoitteita, tehdä toimintasuunnitelmia ja ottaa vastuun omasta opiskelustaan.

4 ORIENTAATIOKURSSI OTTAA TUULTA - KEHITTÄMISHANKKEEN TOTEUTUS

4.1 Orientaatiota orientaatioon

Maanantaina, elokuun 11. päivä tänä vuonna 2003 Elisenvaaran lukiossa alkoi koulutyö. Opettajat olivat kokoontuneet jo aikaisemmin suunnittelemaan tulevaa lukuvuotta ja ensimmäistä työpäivää. Pidin opettajille vielä lyhyen alustuksen alkamassa olevasta orientaatiokurssista, joka matkan varrella oli saanut nimekseen Tiedon lähteille, oppimaan oppimisen kurssi. Kävimme yhdessä läpi tuntien sisällöt - keskeistä aineenopettajien pitämällä tunneilla olisi nyt siis ohjata oppimaan ja korostaa opiskelijalle entistäkin selvemmin (oman oppiaineensa) oppimisen mielekkyyttä ja merkityksellisyyttä. Tärkeää olisi nostaa esille juuri oman oppiaineen erityispiirteet. Opinto-ohjaajan ja tutorien pitämällä tunneilla selviteltäisiin lisää yleistä opiskelutekniikkaa ja muita oppimiseen ja opiskeluun liittyviä asioita. Lisäksi kerrattiin vielä käytännön juttuja, mm. aikataulut: kurssia olisi viisi tuntia viikossa, yhteensä viiden viikon ajan. Opettajat saivat vielä henkilökohtaiset, kirjalliset muistilappuset siitä, milloin ja missä ihan tarkalleen heidän omat oppimaan ohjaustuntinsa olisivat.

Uusia lukiolaisia aloitti Elisenvaarassa tänä syksynä 54. Ykkösluokkalaisista muodostettiin kaksi ryhmänohjausryhmää. Tiedon lähteille kurssi pidettiin ryhmänohjausryhmissä eli ko. kurssi meni siis kaksi kertaa rinnakkain ensimmäisen jakson aikana. Pienessä lukiossa kurssin, luokkatilojen ja opettajien sijoittaminen niin, että kaikki toimii, ei aina ole ihan helppoa, mutta jotenkin kaikki saatiin sopimaan. Tunnit pystyttiin siis pitämään samanaikaisesti, koska eri tunneilla alustivat eri aineenopettajat, ja toisaalta tutoreista saatiin helposti useammallekin ryhmälle vetäjiä. Opinto-ohjaajana minullekin tietysti lankesi osa tunneista hoidettavaksi, ja silloin kun minulla ei ollut omaa tuntia, tarkoitukseni oli istua opiskelijoiden mukana kuuntelemassa aineenopettajien antamaa ohjausta. Ajattelin sen olevan erittäin hyödyllistä: saisinhan näin itsekin uutta ja asiantuntevaa opastusta esimerkiksi vieraiden kielten oppimisen tukemiseen.

4.2 Kurssin käytännön toteutus ja aikataulut

Elisenvaaran lukio noudattaa kuusijaksojärjestelmää, jolloin yhden jakson pituus on kuusi viikkoa, niin että kuudes viikko on koeviikko. Yhdessä kurssissa oppitunteja ehditään pitää 30 (koeviikko vie kuusi tuntia/kurssi), jolloin viikossa on siis aina kuusi saman kurssin tuntia. Opinto-ohjauksen luokkatunnit ovat Elisenvaarassa perinteisesti olleet kurssitarjottimen ulkopuolella hajautettuina kolmelle vuodelle, mutta nyt uusi oppimaan oppimisen kurssi haluttiin sinne merkitä. Sijoittamalla se tarjottimelle ja lukujärjestykseen haluttiin siis korostaa kurssin merkittävyyttä. Ja ainakaan se ei näin jäisi keneltäkään huomaamatta.

Tiedon lähteille oppimaan oppimisen kurssista haluttiin tehdä kaikille pakollinen, mutta toisaalta siihen ei haluttu käyttää lukion ainoan pakollisen opinto-ohjauksen kurssia kokonaan. Tärkeitä asioita, kuten jatko-opintovalintoja, ylioppilaskirjoitusinfoa jne. kun lukiossa tulee eteen vielä seuraavinakin vuosina.

Näin ollen kurssin laajuudeksi tuli 20 + 5 tuntia. Kaksikymmentä tuntia ovat opinto-ohjauksen luokkatunteja, jolloin opinto-ohjauksen luokkatunteja jää seuraaville vuosille vielä 16 tuntia (opinto-ohjauksen kurssissahan ei ole koetta). Opinto-ohjauksen tunteja oli siis neljä viikossa, kaksi kaksoistuntia, toinen maanantaisin, toinen keskiviikkoisin. Ikävä kyllä tunnit olivat aina iltapäivisin, joka ei tietenkään ole paras mahdollinen aika pitää yhtään mitään, mutta kaikkea ei voi saada. Nuo viisi lisätuntia olivat ryhmänohjaustunteja (45 minuuttia), jotka Elisenvaarassa ovat joka torstai aina ruokailun jälkeen. Ryhmänohjaajillehan oli kurssissa vielä ihan omat vastualueensa. Toinen ykkösluokkalaisten ryhmänohjaajista tosin olen minä itse, eli aika päällekkäin monet asiat tietysti menivät...

Tiedon lähteille oppimaan oppimisen kurssi toteutettiin Elisenvaaran lukiossa aikataulullisesti seuraavasti:

(Käytännössä kurssisuunnitelmaan tuli matkan varrella pieniä muutoksia, joihin toki oli osattu varautuakin. Lyhyiden vieraiden kielten orientaatiotuntia ei voitu pitää yhteensattumien ja päällekkäisyyksien takia, ja toisaalta aikataulutustakaan ei voitu muuttaa - sen verran hankalaa oli saada se edes alkuperäiseen malliin. Vapautuneella tunnilla käsiteltiin sitten opinto-ohjaajan johdolla nuoren itsetuntemusta - tarpeen sek.)

<i>päivä</i>	<i>vastuuhlö</i>	<i>ryhmä I A</i>	<i>ryhmä I B</i>
1. viikko ma 11.8.	ro:t tutorit	luokaton lukio, alkukäytännöt, opinto-opas jne. (4h) * ryhmäytämisleikkejä	luokaton lukio, alkukäytännöt, opinto-opas jne. (4 h) * ryhmäytämisleikkejä
ke 13.8.	opo&tutorit	lukio-opiskelusta yleensä ja muuta kivaa	lukio-opiskelusta yleensä ja muuta kivaa
to 14.8.	ro:t	checking, kaikki ok?	checking, kaikki ok?
2. viikko ma 18.8.	EN & RB RB & EN	englannin ja ruotsin opiskelun jutut, kertausmahdollisuudet jne.	ruotsin ja englannin opiskelun jutut, kertausmahdollisuudet jne.
ke 20.8.	lyhyet kielet opo	kielten omia juttuja	muille yleisiä asioita opiskelutekniikasta jne.
to 21.8.	ro:t	ykkösten tulohaastattelu (kirj.)	ykkösten tulohaastattelu (kirj.)
3. viikko ma 25.8.	reaaliaineet AI	reaaliaineiden opiskelusta, reaalikokeen uudistus jne.	äidinkielen opiskelusta ja sen merkityksestä
ke 27.8.	AI reaaliaineet	äidinkielen opiskelusta jne.	reaaliaineiden opiskelusta jne.
to 28.8.	opo FY,KE,MA	esseevastaus	ma + luonnontieteet
4. viikko ma 1.9.	opo tutorit	opiskelutekniikkaa	opintopiiri: mind map jne.
ke 3.9.	tutorit opo	opintopiiri: mind map jne.	opiskelutekniikkaa
to 4.9.	FY,KE,MA opo	luonnontieteet + ma	esseevastaus
5. viikko ma 8.9.	tutorit	vinkkejä koeviikkoon	vinkkejä koeviikkoon
ke 10.9.	rehtori	kaikille yhteisesti: Elisenvaaran lukiosta, lukio-opiskelusta yleensä, muita keskusteluja ja ensimmäisen jakson palautetta, ja tsemppausta ensimmäiseen koeviikkoon	
to 11. 9.	ro:t	koeviikon käytännöt vielä kerran; poissaolot, uusinnat ja ilmoittautuminen, etenemisesteet jne.	koeviikon käytännöt.....
6. viikko		KOEVIKKO	KOEVIKKO

5 TUTORIT

Tutor-toimintaa on Elisenvaaran lukiossa pyörinyt jo monta vuotta. Tutorit ovat vapaaehtoisia, yleensä toisen vuoden lukio-opiskelijoita, jotka toimivat opinto-ohjaajan ja ryhmänohjaajien apuna uusien lukiolaisten perehdyttämisessä ja ohjaamisessa. Tutoreiden tehtäviin on kuulunut mm. uusien opiskelijoiden opastaminen kurssivalinnoissa, koulun tiloihin, normeihin ja käytänteisiin tutustuttaminen ja kaikenlainen hyvän ilmapiirin luominen. Tutoreiden merkityksen arvostuksesta koulussamme kertoo esimerkiksi se, että tutor-toiminnasta on kirjallisen loppuraportin jälkeen voinut saada suoritettua lukiokurssin.

Tänä syksynä tutorit haluttiin ankkuroida kiinteästi myös varsinaiseen opiskelun ohjaamiseen ja osaksi lukion uutta orientaatiokurssia. Ajatuksena oli pyrkiä kohti entistäkin yhteistoiminnallisempaa koulu- ja oppimiskulttuuria. Vanhatkin tutoreiden tehtävät kulkivat toki mukana. Uusille tutoreille kerrottiin tehtäväkentän muuttumisesta ensimmäisessä valintatilaisuudessa tammikuussa 2003. Toisaalta jatkossa kurssimerkintä ei enää edellyttäisi erillisen loppuraportin tekemistä. Tutorit pitävät toiminnastaan päiväkirjaa, johon merkitään kaikki koulutus, opiskelijoiden ohjaaminen ja muu tutoroimiseen liittyvä toiminta. Tutorointipäiväkirjan palauttamisen jälkeen tutorit saavat kurssimerkinnän. Uusi laajentunut toimenkuva ei tuntunut tutoreiksi haluvia pelästyttävän; itse asiassa ajatus hiukan vastuullisemmasta tehtävästä tuntui päinvastoin vain innostavan uusia tutoreita.

Uudet tehtävät edellyttivät tutoreiden valmennuksen terävöittämistä. Tutorien ohjaamisesta oli huolehtinut aiemmin ja huolehtii edelleen opinto-ohjaaja. Uudet tutorit saivat tehtäviinsä koulutuksen, jossa käsiteltiin mm. luottamusta, ryhmäytymistä, opiskelumotivaation ylläpitämistä ja opiskelutekniikkaa. Tottakai hyödynnettiin myös tutoreiden omia kokemuksia lukiotaipaleen alusta. Koulutus alkoi ennakkotehtävillä, joissa tutoriksi haluavan opiskelijan tuli miettiä tutor-toiminnan merkitystä yleensä ja toisaalta omaa soveltuvuuttaan tutoriksi. Lisäksi hänen tuli muistella oman lukio-opiskelunsa aloittamista: mikä silloin oli ollut erityisen hankalaa, minkälaisissa asioissa olisi ehkä tarvinnut enemmänkin apua jne. Ennakkotehtävien, jotka purettiin yhdessä, oli tarkoitus tarvittaessa toimia myös jonkinlaisena valikointikriteerinä. Tutorin tehtävä on vastuullinen ja tärkeä, siksi myös tutorin itsensä on täytettävä tietyt kriteerit: huippukoulumenestystä ei vaadita, mutta käytökseltään tutorin tulee olla luotettava ja asiallinen. Välttämättä kaikki tutoreiksi haluavat eivät siihen kuitenkaan kykene. Tänä

vuonna mitään karsintaa ei tarvinnut tehdä, ja toimintansa aloitti yhdeksän uutta tutoria. Toisinaan opettajien mielipiteet eri oppilaista voivat olla hyvinkin erilaiset, joten keskusteluja tutoreiden sopivuudesta on tietenkin jälkeenpäin käyty...

Tutorit pitivät lukion uudesta orientaatiokurssista kolme kahden tunnin jaksoa, ns. opintopiiriä. Lukion ykkösluokkalaisethan olivat kurssilla omissa ryhmänohjausryhmissään, ja tutorit jakautuivat kummankin ryhmän kummitutoreiksi, joiden kanssa pitivät kaikki kokoontumisensa. Tutorit saivat yhteisten linjausten ja ohjeiden jälkeen suunnitella omat tuntinsa itse.

Ensimmäisen viikon tapaamisessa tutorit selvittelivät omille ryhmilleen yleisiä juttuja lukiosta yleensä ja Elisenvaaran lukiosta erityisesti, koulun käytänteitä, normeja, opettajia ja heidän opetustyyliään jne. Lisäksi he kertoivat omista alkukokemuksistaan, erityisesti sillä ajatuksella, minkä nyt myöhemmin kannattaisi tehdä ehkä toisin. Ensimmäisen opintopiirin tarkoituksena oli nimenomaan muokata uuden lukiolaisen opiskeluasennetta ja -motivaatiota. Lukiossahan ollaankin opiskelijoita eikä enää oppilaita!

Tutoreiden pitämä toinen opintopiiri osui kolmannelle kouluviikolle. Silloin tutorit tietysti kuulostelivat kokemuksia ja tuntemuksia. Varsinaisena aiheena oli ohjata ykkösluokkalaisille opiskelutekniikkaa ihan käytännössä: tutoreiden vetämissä pienissä ryhmissä harjoiteltiin esimerkiksi mind mappien tekemistä, matematiikan ja fysiikan laskuja ja kielioppia. Tutorit kertoilivat omia vinkkejään lukea läksyjä ja tehdä muistiinpanoja ja yleensä sitä kuinka kannattaisi opiskella.

Kolmanteen tapaamiseen viidennelle kouluviikolle jäi koeviikkoon opastaminen ja siihen valmentaminen. Tutorit selvittivät koeviikon aikataulut, kokeiden käytännön järjestelyt, kokeista poissaolon aiheuttamat toimenpiteet, etenemisesteet ja uusintakokeet mutta myös eri oppiaineiden kokeiden erityispiirteitä. Lisäksi tottakai kerrattiin hyvää opiskelutekniikkaa ja muistutettiin lukemisen välttämättömyydestä.

Opintopiirien lisäksi tutorit olivat uusien lukiolaisten apuna tarvittaessa tietenkin koko ajan muulloinkin. Toiveena oli, että opiskelijoiden omaan kokemukseen pohjautuvana kertomuksena ja omalla kielellä kerrottuna myös ja erityisesti opiskelutekniikkaankin liittyvät asiat vakuuttaisivat uuden opiskelijan tehokkaammin kuin opettajan tai opinto-ohjaajan virallinen osuus. Tutorilla on tässä suhteessa aitoa osaamista ja sellaisia vahvuuksia, joita opettajilta puuttuu. Lisäksi opiskelija saattaa joskus huomata toisen opiskelijan ongelmat helpommin kuin opettaja; oman kokemuksensa kautta ne voivat olla hänelle jopa ymmärrettävämpiä kuin opettajalle. (Lehtinen & Jokinen 1999, 106).

Tutor-toiminnan keskeinen elementti on toiminnan joustavuus ja vapaamuotoisuus. Kaikkea toimintaa on mahdotonta ennakoida, joten matkan varrella tulevat uudet ideat otetaan jatkossakin innolla käyttöön. Tutorit toimivat omalla tavallaan ja tyyllillään tiettyjä yhteisiä pelisääntöjä noudattaen. Ongelmaksi voi muodostua toiminnan rönsyily. Lisäksi aika on rajallinen; tutorilla oma elämänsä ja opiskelunsa, joten liian paljon hänen harteilleen ei voida asettaa. Jaksakseen toimia tehtävässään tutor tarvitsee toisaalta myönteisiä kokemuksia mutta myös selkeää tukea koulun henkilökunnalta.

6 ARVIOINTI

Suunniteltaessa uudenlaista Elisenvaaran lukion opinto-ohjauksen orientaatiokurssia tavoitteena oli vahvistaa lukiota aloittavan nuoren opiskelumotivaatiota, itseluottamusta ja opiskelutaitoja. Alusta alkaen oli tavoitteena luoda laaja ja monipuolinen, mielellään monimuotoinen ja mukavakin opinto-ohjauksen kurssi, joka toisaalta konkreettisesti helpottaisi lukion aloittamista, ja toisaalta - toivottavasti - selkiyttäisi nuorelle yleensä opiskelun merkitystä ja mielekkyyttä. Erityisesti haluttiin tukea heikosti menestyvien ja /tai huonosti motivoituneiden lukiolaisten koulunkäyntiä.

Koko hankkeen kantavana ajatuksena oli, että ihminen oppii, minkä haluaa ja kokee itselleen mielekkääksi; vain itsenäisellä tavoitteidenasettelulla opiskelija luo vahvan pohjan omalle motivaatiolleen. Ja että vain hyvä motivaatio tuottaa aitoa itseohjautuvaa opiskelua. Eli siis: kun opiskelijalle selviää hänen oman opiskelunsa merkitys ja arvo, tämä kirkastunut mielekkyys lisää hänen motivaatiotaan opiskeluun, ja vahvistunut motivaatio puolestaan saa hänet työskentelemään innostuneemmin ja esimerkiksi kehittämään opiskelutaitojaan. Oppiminen on monimuotoinen prosessi, jossa jokainen oppii tavallaan eikä yhtä oikeaa mallia edes voida osoittaa. Sen sijaan voidaan osoittaa erilaisia vaihtoehtoja, joista opiskelijan tulisi pystyä valitsemaan itselleen sopivin tai sopivimmat.

Toisaalta varsinkin nuoren ihmisen elämää määrää ehkä kaikkein eniten hänen käsityksensä omasta itsestään. Tärkeää ja olennaista on siis opiskelijan itseluottamuksen ja itsetunnon vahvistaminen. Vasta kun oppija alkaa luottaa omaan kykyynsä oppia, alkaa syntyä tuloksia. Tietysti kaikella on myös rajansa: pelkästään hyvän itsetunnon varaan ei opiskelua voi jättää, toki tarvitaan myös raakaa työtä. Mutta haittaakaan ei varmasti olisi, jos keskiverto-opiskelijan itsetunto olisi edes puoliksi samaa luokkaa kuin suomalaisen keskivertoautoilijan.....

Uusi opinto-ohjauksen kurssi toteutettiin heti syyslukukauden alussa. Näin uuden lukiolaisen opiskeluun sitoutuminen ja talon tavoille opetteleminen pääsisi alkamaan heti. Kurssi toteutui lähes suunnitellunlaisena. Joitakin aikataulu- ym. vaihtoksia ja muita pieniä viilauksia jouduttiin toki tekemään, mutta mitään aivan olennaista ei alkuperäisestä suunnitelmasta jouduttu jättämään pois.

Opiskelijoiden kommentit kurssipalautteessa olivat pääosiltaan erittäin myönteisiä. Monessa palautteessa kiiteltiin kaikkienkin aihekokonaisuuksien antia:

”Kurssi auttoi omalta kohdaltani lukion aloittamista paljon. Lisäksi jäi vahvana mieleen se käsitys, että yksin ei tarvitse jatkossakaan asioita päähkäillä vaan että kysyä saa, eikö?”

”Oli hyvä kuulla, millaisia asioita eri oppiaineissa tulee.... osaa sitten paremmin varautua.”

Toisaalta jotkut opiskelijat eivät kokeneet saavansa paljoakaan uutta:

”Mukavia tunteja, mutta sisällöt tuttuja.”

”Tunneilla käsiteltiin itsestänselvyyksiä, jotka jokainen lukioon hakeutunut tajuaa ja tietää jo ennestään.”

Joidenkin opiskelijoiden kriittisiä kommentteja selittänee se, että monet opiskelutekniikkaan ja itsetuntoonkin liittyvät jutut ovatkin toki yleisiä ja käyty läpi varmasti jo aiemminkin. Perinteisesti hyvät ja taitavat opiskelijat ovat ne jo peruskoulun aikana omaksuneet ja sisäistäneet. Mutta monelle aloittavalle lukiolaiselle ne tuntuivat olevan aivan uutta, joten siinä mielessä kurssi oli paikallaan. Sitä paitsi lienee myös niin, että joidenkin opiskelijoiden kurssipalaute oli tarkoituksellisesti hieman ylikriittistä - ja toisaalta niinkin, että kurssin merkitys ja anti saattavat avautua opiskelijalle vasta myöhemmin.

Kurssi toteutettiin yhteistyössä eri aineenopettajien kanssa. Kukin aineenopettaja ohjasi oman oppiaineensa oppimista omista lähtökohdistaan ja itse hyväksyi katsomallaan tavalla. Varsinaisesti sen kummempaa yhteistyötä ei kurssin tämän osion suunnittelussa tehty. Siitä huolimatta tietynlainen yhteinen linja kuitenkin tuntui löytyvän jo edellisenä keväänä ja vielä vahvemmin tänä syksynä, kun entistä enemmän ja voimakkaammin huomiota kiinnitettiin opettamisen sijasta nimenomaan oppimiseen ja sen ohjaamiseen sekä erilaisiin oppimistyyleihin. Itse asiassa sama linjahan jatkuu nyttemmin myös lukion uusissa opetussuunnitelman perusteissa ja niiden pohjalta tehtävässä koulukohtaisessa opetussuunnitelmatyössä! Tuntuukin siltä, että omia ohjaustunteja suunnitellessaan oman lukiomme opettajat saivat lisäksi ikään kuin varaslähtönä hienovaraista ohjausta nykyiseen oppimiskäsitykseen, joka joillekin opettajille saattaa edelleen olla hieman vieras.

Tutorit pitivät osana kurssia kolme opintopiiriä, joissa kerrottiin noviiseille yleisiä asioita lukio-opiskelusta, talon käytänteitä jne., mutta myös ohjattiin käytännössä opiskelutekniikkaa ja läksyjen tekemistä. Tutorit saivat melko vapaat kädet suunnitella omat tuntinsa. Kurssipalautteessa tutoreitten pitämät oppitunnit keräsivät eniten positiivisia mainintoja, opintopiirejä olisi joidenkin opiskelijoiden mielestä voinut olla useamminkin:

”Läksyjenlukupiirejä olisi saanut olla enemmänkin.”

Tutorit itse kokivat saavansa opintopiirien vetämisestä itselleen tarpeellista kokemusta ja esiintymistaitoa. Tutoreiden itseluottamus kasvoi lisäksi jakson aikana uusilta opiskelijoilta saadun positiivisen palautteen myötä. Jatkossakin tutoreita tullaan todennäköisesti hyödyntämään uusien opiskelijoiden ohjauksessa vastaavalla tavalla, joskin toimintaa on syytä ehkä hiukan terävöittää ja ohjeistaa enemmän. Tutoritoiminnan

tulee silti edelleen mielestäni olla joustavaa ja vapaamuotoista, sillä sen vahvuus on juuri tasavertaisuudessa ja nuorten omien kokemusten hyödyntämisessä.

Itselleni kehittämishankkeen ehkä suurin merkitys on ollut koko opinto-ohjauksen idean ja roolin kirkastuminen entisestään: opiskelijan kokonaisvaltainen huomioiminen, hänen persoonaansa tutustuminen ja näkökulmansa ymmärtäminen - kahdella sanalla siis: opiskelijälähtöisyyden sisäistäminen. Opiskelijan erityisen tuen merkitystä on viime aikoina painotettu julkisuudessa ja lukioissakin yhä enemmän, ja esimerkiksi lukioiden uusien opetussuunnitelmien perusteet nostavat sen yhä voimakkaammin esiin. Juuri tätä opiskelijan tukemista olen halunnut kehittämishankkeessani ja uuden orientaatiokurssin suunnittelussa korostaa. Nuoren ihmisen arvostaminen, keskinäiseen kunnioittamiseen perustuva arkikohtaaminen ja opiskelijalle tärkeiden toiveiden tukeminen ja ylläpitäminen on mielestäni kaiken a ja o.

Elisenvaaran lukio on pieni (virallisen luokituksen mukaan keskisuuri) oppilaitos, jonka eräs kilpailuvaltti suhteellisen laajan kurssivalikoiman ja erityisten erityispainotusten ohella on juuri koulun pieni koko. Pienenä lukiona voimme ihan aidosti sanoa olevamme hyvän hengen ja välittämisen koulu, jossa kaveria ei jätetä. Oma kehittämishankkeenäni on ollut luonnollinen osa ja jatko tälle toimintamallille. Ensi syksynä orientaatiokurssi jatkuu todennäköisesti pienin tarkennuksin ja korjauksin, mutta kaveria ei silloinkaan jätetä!

LÄHDELUETTELO

- Aho S. ja Laine K. 1997. Minä ja muut. Kasvaminen sosiaaliseen vuorovaikutukseen. Keuruu. Otavan kirjapaino.
- Byman R. 2002. Voiko motivaatiota opettaa. Teoksessa Luovuutta, motivaatiota, tunteita. Opetuksen tutkimuksen uusia suuntia. Toim. Kansanen P. & Uusikylä K. Jyväskylä. PS-kustannus. Gummerus kirjapaino Oy, 25-41.
- Härkönen P. & Pääkkönen R. 2003. Opiskelijalla on kielellisiä vaikeuksia - LUKIOSSAKIN! Virke 1/2003.
- Kauppila R. 2003. Opi ja opeta tehokkaasti. Psyykinen valmennus oppimisen tukena. Juva. PS-kustannus. WS Bookwell Oy.
- Keltikangas-Järvinen L. 1994. Hyvä itsetunto. Juva. WSOY:n graafiset laitokset.
- Lehtinen E. & Jokinen T. 1999. Tutor. Itsenäistyvän oppijan ohjaaja. Juva. WSOY
- Lindberg J. 1998. Oppimaan oppiminen. Opas oppimistaitojen kehittämiseen. Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja. Turku. Painosalama Oy.
- Malmberg L-E. ja Little T.D. 2002. Nuorten koulumotivaatio. Teoksessa Mikä meitä liikuttaa. Modernin motivaatiopsykologian perusteet. Toim. Salmela-Aro K. & Nurmi J.E. Keuruu. PS-kustannus. Otavan kirjapaino Oy, 127-144.
- Moilanen K. 2002. Yli esteiden. Oppimisvaikeudet ja vieraat kielet. Vammala. Vammalan kirjapaino Oy.
- Numminen U, Jankko T., Lyra-Katz A., Nyholm N., Siniharju M., Svedlin R. 2002.: Opinto-ohjauksen tila 2002. Opinto-ohjauksen arviointi perusopetuksessa, lukiossa ja ammatillisessa koulutuksessa sekä koulutuksen siirtymävaiheissa. Helsinki. Opetushallitus.
- Nuorten lukiokoulutuksen opetussuunnitelman perusteet 2003. 15.8.2003. Opetushallitus.
- Silvén M., Kinnunen R., Keskinen S. 1991. Kohti itseohjautuvaa opiskelutaitoa. Avoimen korkeakouluopetuksen julkaisuja. Turku. Painosalama Oy.
- Uusikylä K. Voiko luovuutta opettaa? Teoksessa Luovuutta, motivaatiota, tunteita. Opetuksen tutkimuksen uusia suuntia. Toim. Kansanen P. & Uusikylä K. Jyväskylä. PS-kustannus. Gummerus kirjapaino Oy, 42- 55.

LIITE 1 KEHITTÄMISHANKKEEN ALKUSUUNNITELMA

